

ASPECTE PRIVIND PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI PRIN INTERMEDIUL PROGRAMELOR ȘCOLARE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

CRISTINA ȘTEFAN*

Abstract:

Through the social sciences studied by students in pre-university education, the premises of a culture of human rights are created. Social education involves the development of critical thinking and, at the same time, the promotion of human rights. Through its anthropocentric character, philosophy allows deepening of knowledge and education to foster the specific values of a democratic society.

Keywords: integrated curriculum, transverse skills, human rights education, values.

Résumé:

À travers les sciences sociales étudiées par les étudiants de l'enseignement pré-universitaire, les bases d'une culture des droits de l'homme sont créées. L'éducation sociale implique le développement de la pensée critique et, en même temps, la promotion des droits de l'homme. De par son caractère anthropocentrique, la philosophie permet l'approfondissement des connaissances et de l'éducation afin de promouvoir les valeurs spécifiques d'une société démocratique.

Mots-clés: programme intégré, compétences transversales, éducation aux droits de l'homme, valeurs.

În fiecare domeniu de activitate, există un specific anume, despre care, făcând aprecieri din afara sferei respective, un observator atent îl evaluează drept relevant pentru că marchează caracteristica de bază a aceluși domeniu. Pentru învățământ, poate fi acceptată ipoteza după care, indiferent despre ce profil sau specializare de studiu este vorba, educația are o direcție comună: respectarea drepturilor omului. În acest sens, în măsura în care în documentele de lucru cum sunt programe școlare, fișele de proiectare și de planificare didactică, se ține cont de valori și, în mod corespunzător, se urmărește efectiv ca, prin activități didactice dedicate, să se formeze atitudini prosociale – putând considera că, implicit, sunt vizate și aspecte care țin de o adevărată cultură a drepturilor omului.

Dacă avem în vedere că „idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori, care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală”¹, atunci educația trebuie să fie centrată pe om și respectarea drepturilor acestuia.

Educația pentru drepturile omului este un concept cu o sferă amplă de înțelesuri,

* Prof. dr. la Colegiul Național Spiru Haret, din București. E-mail: cristinastefan3000@yahoo.com.

¹ Art. 2 din Legea nr. 1/2011, Legea educației naționale, <https://www.edu.ro/>.

incluzând demersuri de informare privind legislația care protejează respectarea drepturilor omului, de promovare a unor practici corecte, democratice, de formare de competențe prosociale și de educare în spiritul valorilor umaniste.

Preocuparea pentru educație, în sensul respectului și promovării drepturilor omului, se realizează în mod explicit prin intermediul științelor sociale; elevii din învățământul preuniversitar, au ocazia de a studia în cadrul disciplinelor socio-umane o serie de teme referitoare la problematica drepturilor omului. Acestea sunt cuprinse în programele școlare din trunchiul comun sau ca discipline opționale, gândite ca ocazii de a consolida educația civică a elevilor. De pildă, încă din anul 2008 a fost propus un curs intitulat *Drepturile omului* (Curriculum la decizia școlii pentru liceu)².

Prin acest curs, având ca problematică drepturile omului, s-a creat un bun prilej pentru elevi să își formeze competențe legate de gândirea critică și proiectarea unui comportament rațional care să le permită integrarea funcțională în societate, exercitarea responsabilă a drepturilor, precum și respectarea drepturilor celorlalți.

Mai mult, sunt create premisele pentru formarea unor competențe transdisciplinare

² Programa școlară pentru disciplina *Drepturile omului* – Curriculum la decizia școlii pentru liceu (OM 3774/2008), <http://oldsite.edu.ro/index.php/articles/6698>.

privind cetățenia responsabilă, manifestarea interesului pentru problemele comunității, implicarea în activitățile publice, respect față de drepturile semenilor, asumarea responsabilă a faptelor.

Nu în ultimul rând, presupune integrarea valorilor corelate tematicii drepturilor omului: respect pentru demnitatea umană, deschidere față de diversitate, toleranță, solidaritate umană.

În cadrul acestei discipline opționale, sunt cuprinse drept conținuturi de studiat: Omul și drepturile lui (Identitatea și demnitatea ființei umane; Ce reprezintă drepturile omului?; Perspectiva istorică asupra drepturilor omului; Documente privind drepturile omului); Drepturi și responsabilități ale omului (Drepturi ale persoanei; Drepturi politice și civile; Drepturi economice, sociale, culturale; Responsabilități asociate drepturilor); Încălcarea drepturilor omului (Regimuri politice care încălcă drepturile omului; Exemple de încălcare a drepturilor omului în diverse țări; Stereotipuri și prejudecăți); Apărarea drepturilor omului (Drepturile omului, separarea puterilor și democrația; Organizații care apără drepturile omului; Instrumente și proceduri pentru asigurarea aplicării documentelor în domeniul apărării drepturilor omului; Dreptul internațional umanitar)³.

Ca metode didactice recomandate amintim, printre altele: învățarea prin descoperire, învățarea problematizată, analiza unor studii de caz care vizează încălcarea drepturilor omului.

Pornind de la cunoașterea la nivel conceptual, *a ști* despre drepturile omului, a utiliza în mod adecvat termenii, pe baza înțelegerii acestora, educația pentru drepturile omului presupune și cultivarea unui anume civism, care implică cooperare, abordarea pozitivă a situațiilor de viață, negocierea și soluționarea conflictelor, responsabilitate.

În orice societate este de dorit ca cetățenii să dețină reperele educaționale pentru a exercita, prin faptele lor, o veritabilă democrație participativă, dezvoltarea unei adevărate culturi a drepturilor omului.

Pentru ca demersurile de educație să fie cât mai apropiate de viața de zi cu zi, se recomandă colaborarea școlilor cu organizațiile neguvernamentale care au ca preocupare

³ A se vedea *Drepturile omului – disciplină opțională*, www.edu.ro.

respectarea drepturilor omului, antrenarea elevilor și a părinților acestora în campanii de promovare a drepturilor omului.

Încă din anul școlar 2017-2018, în clasa a V-a elevii au început să studieze, în cadrul orelor de *Educație socială* (OMENCS nr. 3590/05.04.2016, în aria curriculară *Om și societate*)⁴ o nouă disciplină numită *Gândire critică și drepturile copilului*. Noutatea adusă de această abordare este dată de provocarea de a implementa un curriculum integrat, care să permită dezvoltarea abilităților cognitive de gândire critică în corelație cu înțelegerea tematicii drepturilor omului. Astfel este creat un context de învățare stimulatив pentru formularea de întrebări, exprimarea opiniilor proprii, construirea unor argumente, gândirea critică asupra punctelor de vedere proprii, cât și ale celorlalți, precum și educația fundamentată pe valori privind respectul acordat drepturilor omului.

Un aspect novator îl reprezintă și realizarea de către elevi, în echipă, a unor proiecte educaționale de promovare a drepturilor copilului. Elevii sunt antrenați în activități educative de sensibilizare față de dificultățile de viață cu care se confruntă copiii aflați în situații de risc, din medii dezavantajate socio-economic, cu dizabilități, care aparțin unor minorități sau din mediul rural.

Exercitarea drepturilor este corelată cu asumarea responsabilităților, faptele de viață sunt discutate pentru a înțelege consecințele pe care le implică.

Dreptul la identitate, precum și cel la familie, sunt subiecte de interes în activitățile de învățare ale elevilor. Dreptul la educație este analizat în mod prioritar, în corelație cu dreptul la joc și activități recreative.

Un instrument de lucru modern adresat elevilor de clasa a V-a este manualul digital, în care, pe lângă o structură atractivă a lecțiilor, sunt prezente și resursele didactice care stimulează interactivitatea formativ-educatională. Elevii pot căuta diferite informații pe internet pornind de la sugestiile din lecții.

Din conținutul acestora, se pot remarca titluri cum ar fi *Copiii, promotori ai propriilor drepturi, Cum îmi apăr drepturile în școală* –

⁴ Programa școlară pentru disciplina *Educație socială*, OMENCS nr. 3590/05.04.2016, în aria curriculară *Om și societate*, <http://www.ise.ro/wp-content/uploads/2017/01/Educatie-sociala.pdf>.

*dreptul la participare, Școala ca spațiu de exprimare, exercitare și asumare de către copii a drepturilor și responsabilităților*⁵. Printre alte subiecte de interes este abordată și problematica protecției copiilor, în calitate de participanți în cadrul rețelelor de socializare.⁶

Copiii lor sunt prezentate unele dintre activitățile promovate de organizații ca UNICEF și Salvați copiii. De exemplu, *Motive pentru abandonul școlar în rândul copiilor aparținând minorității rome*⁷ sau trimiteri la primul ghid pentru utilizarea în siguranță a internetului, lansat în 2014 de organizația Salvați copiii.⁸

Urmărind ideea: *Copiii, promotori ai propriilor drepturi*, sunt invocate exemple de situații de viață în care unii dintre cei care s-au remarcat în apărarea drepturilor lor au fost răsplățiți într-un mod special. În acest sens este dat ca exemplu Malala Yousafzai care, pentru implicarea în lupta pentru drepturile fetelor în Pakistan, a primit în anul 2014 Premiul Nobel pentru Pace. De asemenea, sunt amintiți Nkosi Johnson din Africa de Sud, premiat în 2005 pentru campaniile de promovare a drepturilor copiilor infestați cu HIV și Om Prakash Gurjar din India, premiat în 2006 pentru lupta sa împotriva exploatării copiilor prin muncă.

Prin activități educative diverse, copiii sunt invitați să celebreze data de 20 noiembrie ca Ziua Internațională a Drepturilor Copilului.

Educația socială, proiectată să fie studiată de-a lungul a patru ani, în perioada gimnaziului, începe deci prin *Gândire critică și drepturile copilului*, în conformitate cu noile programe școlare, aflate în uz din anul școlar 2017-2018⁹. Programul amintit este în concordanță cu prevederile unor documente europene cum sunt: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului (1989),

⁵ A se vedea Zashievici L., Crețu L., Manatu T., Nedelcu E., Stoica M.D., *Educație socială*, Manual pentru clasa a V-a, Ed. Litera, București, 2017, p. 69.

⁶ Cu titlu de exemplu: Cine poate să-și facă un cont pe o rețea de socializare? Cum îmi protejez identitatea? Unde vor apărea pozele postate de mine? Ce responsabilități am când navighez pe internet? Când fac apel la informația apărută pe o rețea de socializare? De ce nu este bine să spun altora parola contului meu de socializare?

⁷ <http://www.unicef.ro/>, p. 31.

⁸ <https://oradenet.salvaticopiii.ro/>.

⁹ Programul pentru Educație socială, *Gândire critică și drepturile copilului*, <http://www.ise.ro/wp-content/uploads/2017/01/Educatie-sociala.pdf>.

Strategia Consiliului Europei privind Drepturile Copilului: 2012-2015, Educație pentru democrație, Rezoluția Națiunilor Unite A/67/L.25 (2012), Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului (2010).

Încă din anul 2006, prin Programul școlar pentru ciclul superior al liceului la disciplina *Filosofie*¹⁰, elevii claselor a 12-a au ocazia să studieze problematica drepturilor omului – *Idealul democratic. Drepturile omului* – prin abordarea unui capitol intitulat *Politica*, în care mai sunt teme ca: *Libertate și responsabilitate social-politică, Egalitate și dreptate, Teorii politice moderne și contemporane*. Printre competențele specifice vizate se află și „Identificarea și analizarea unor cazuri de încălcare a drepturilor omului, în cadrul unor activități pe grupe, pornind de la surse mediatice”.

Filosofia, ca disciplină școlară, se poate caracteriza prin câteva dimensiuni reprezentative: dimensiunea explicativ-informativă, dimensiunea interogativ-reflexivă și valorizatoare, dimensiunea practică. În mod special, poate fi remarcată dimensiunea normativă, referitoare la însușirea principiilor referitoare la drepturile omului precum și a unor principii și norme etice.

Problematica drepturilor omului este implicit abordată și în alte discipline socio-umane cum sunt *Sociologia*, studiată în clasa a XI-a la profilul uman, precum și la *Studii sociale*, de către elevii de la profilul umanist și de la cel militar, specializarea Științe sociale prin teme referitoare la stereotipuri, prejudecăți, discriminare, amenințări și probleme în funcționarea democrației.

Educației formale îi sunt complementare demersurile de educație non-formală, de pildă cele desfășurate prin Programul „Să știi mai multe, să fii mai bun!”, căruii îi este alocată o săptămână în decursul unui an școlar.

Un exemplu ilustrativ la care pot să mă refer este marcarea zilei de 9 noiembrie, *Ziua Internațională de combatere a fascismului și antisemitismului*, ocazie prin care invitați, experți din domeniul drepturilor omului, persoane care au avut de suferit și sunt supraviețuitori ai unor încercări dramatice ale istoriei, le vorbesc elevilor despre semnificația zilei respective, comentează împreună cu aceștia

¹⁰ A se vedea O.M. Nr. 5959/2006.

consecințele intoleranței și deduc necesitatea de a se implica în demersuri dedicate respectării drepturilor omului.

Printre activitățile educative agreate de către elevi sunt dezbaterile, care au ca drept suport vizionarea unor filme documentare. Discuțiile pot fi fundamentate prin prezentarea problematicii specifice luptei pentru respectarea drepturilor omului, prin valorificarea unor date istorice relevante privind victimele fascismului.

De asemenea, evenimentele trecute prin intermediul unor povești de viață autentice, având un impact direct emoțional, sunt apreciate de către elevi și considerate adevărate modele de umanism. De pildă, prin invocarea personalității omului de afaceri german Oskar Schindler, care a salvat viața a peste o mie de evrei de origine poloneză în timpul holocaustului. Din fapte de o remarcabilă solidaritate umană, cum sunt cele prezentate în filmul regizat de Steven Spielberg, *Lista lui Schindler*, sau din altele mai puțin cunoscute, cum este acțiunea umanitară a lui Sir Nicholas Winton, un cetățean britanic care în anul 1939 a salvat 669 de copii din Cehoslovacia ocupată, găsindu-le familii adoptive în Anglia, se pot desprinde multe valențe educative.

Interesant este cum, prin puterea exemplului pozitiv al unor semeni, a generoaselor intenții umane de a ajuta, indiferent de contextul socio-cultural, viața oamenilor poate fi făcută mai bună.

Mulți dintre elevi își manifestă disponibilitatea de a intra într-un dialog avizat cu persoanele invitate în activitățile non-formale, ocazie de a proba cultura lor generală, de a face dovada unor competențe demne de un cetățean

european al societății contemporane.

Educația în spiritul respectării drepturilor omului presupune o abordare nuanțată a ceea ce se desfășoară în sfera publică, în corelație cu piața forței de muncă, în acord cu exercitarea cetățeniei democratice, dar și în legătură cu ceea ce presupune a avea o viață decentă în sfera privată, în care o serie de dificultăți, de la neglijarea familiei sau chiar abandonul acesteia, la violență domestică, probleme grave precum sărăcia și marginalizarea socială să nu mai afecteze calitatea vieții. Astfel, educația privind respectul față de drepturi poate avea un caracter unitar, într-un ansamblu firesc care abordează aspectele de viață reală, indiferent că sunt trăite în sfera publică sau în cea privată.

În concluzie, în cadrul învățământului preuniversitar prin educația în spiritul valorilor umaniste, în general, și prin studiul dedicat problematicii drepturilor omului în cadrul științelor sociale, în special, nuanțat în mod complementar prin activitățile educative cu caracter non-formal, putem considera că se creează premisele unei adevărate culturi pentru respectarea drepturilor omului. Astfel, din profilul de formare european al elevilor sunt vizate atât competențele sociale și civice, cât și cele de expresie și dezvoltare culturală. Aceasta poate fi, în același timp, o formă de manifestare prin practici corecte la nivel comunitar a cetățeniei democratice europene.

Într-o societate marcată de schimbări fără precedent, cum este societatea contemporană, sub toate formele ei, educația în spiritul respectului față de drepturile omului deschide orizonturi spre ceea ce dă în mod autentic relevanță vieții în dimensiunea ei profund umană.

Bibliografie:

- Drepturile copilului – drepturile mele*, (2008), Institutul Român pentru Drepturile Omului, București;
- Kennedy K., (2009), *Spune adevărul puterii, Curaj fără frontiere*, Ed. Curtea veche, București;
- Kennedy K., Richardson N. (editor.), (2009), *Spune adevărul puterii, Apărători ai drepturilor omului care transformă lumea*, Ed. Curtea veche, București;
- Zlătescu V.D., Zlătescu M. I., (2003), *Repere pentru o filosofie a drepturilor omului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București.